

บทที่ 4

การพัฒนากลุ่มและแนวทางการสร้างเครือข่ายเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์

การวิจัยเรื่องการพัฒนาและแนวทางการสร้างเครือข่ายเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ :
กรณีศึกษา ตำบลเกาะเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีการศึกษาวิจัยดังนี้

1. ความเป็นมาและศักยภาพของกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์

ผู้วิจัยศึกษาความเป็นมาและศักยภาพของกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในตำบลเกาะเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา นำมาวิเคราะห์และตรวจความถูกต้องมีผลสรุปการศึกษาดังต่อไปนี้

ความเป็นมาของกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์

จากการตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสนทนากับคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ทั้ง 4 กลุ่มในตำบลเกาะเต่า การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง การประชุมกลุ่มย่อย ผู้วิจัยพบว่า

1) การเกิดกลุ่มและแรงบันดาลใจ เป็นขั้นการก่อตัวในการพัฒนาตามขั้นตอนการพัฒนาตามแนวคิดของ ดร.อมรา รัตตากร (2542:100-103) การเกิดกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในตำบลเกาะเต่า กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์หมู่ที่ 1 บ้านแหลมเทียน เป็นกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์กลุ่มแรกที่ก่อตั้งขึ้นมาจากการสนับสนุนของหมอดินอาสาประจำตำบลเกาะเต่า ซึ่งเป็นอาสาสมัครด้านการพัฒนาที่ดินของสถานีพัฒนาที่ดินสงขลา สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 12 กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้เข้าร่วมการฝึกอบรมด้านการพัฒนาที่ดิน จากสถานีพัฒนาที่ดินสงขลา และนำกระบวนการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ มาทดลองและผลิตใช้ภายในกลุ่มย่อยของตนเอง จนเป็นที่ยอมรับของสมาชิกกลุ่ม ทุกคนลงหุ้นในจำนวนที่เท่าๆกันและร่วมกันจัดหาวัตถุดิบที่มีในชุมชน เช่น มูลไก่ มูลวัว แกลบ จี๋เต้าแกลบ รำข้าว เศษผักและผลไม้ เป็นต้น และขอรับเชื้อสารเร่ง จุลินทรีย์ พด. 1,2,3 และ 7 จากสถานีพัฒนาที่ดินสงขลา สมาชิกจะช่วยกันผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชนิดผงและชนิดน้ำ ใช้ระยะเวลา 7- 10 วัน สำหรับปุ๋ยอินทรีย์ชนิดผง และปุ๋ยอินทรีย์ชนิดน้ำที่ผลิตจากเศษพืช และใช้ระยะเวลา 21- 30 วัน สำหรับปุ๋ยอินทรีย์ชนิดน้ำที่ผลิตจากสัตว์ เช่น ปลา หอยเชอรี่ หลังจากที่สมาชิกกลุ่มย่อยนำ ปุ๋ยอินทรีย์ทั้งชนิดผงและชนิดน้ำไปใช้ในแปลงเกษตรของตนเอง ทำให้พืชเจริญเติบโตงอกงามดี ผลผลิตมีน้ำหนักรวมและคุณภาพสูงขึ้น สมาชิกกลุ่มเริ่มยอมรับและขยายความรู้ดังกล่าวสู่เพื่อนบ้าน หลายคนเริ่มสนใจที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่ม หรือขอรับการถ่ายทอด

ความรู้จากกลุ่มดังกล่าว หมอคนอาสาและสมาชิกกลุ่มย่อยจึงร่วมหารือกันเพื่อก่อตั้งกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ และได้ประสานงานไปยังผู้วิจัย ซึ่งปฏิบัติงานประจำสถานีพัฒนาที่ดินสงขลา เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพิ่มเติม ผู้วิจัยจึงให้หมอคนอาสาประจำตำบล นัดหมายสมาชิกและเพื่อนบ้านร่วมประชุมเพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ และแนะนำให้ ทุกคนร่วมกันจัดตั้งกลุ่มเพื่อที่จะรองรับการจัดสรรงบประมาณจากสถานีพัฒนาที่ดินสงขลาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หมอคนอาสาประจำตำบลและแกนนำในกลุ่มย่อย ร่วมกันวิเคราะห์เพื่อหาทางออกที่ดีที่สุด จึงก่อตั้งกลุ่มผู้ผลิต ปุ๋ยอินทรีย์ หมู่ที่ 1 บ้านแหลมเทียน คัดเลือกหมอคนอาสาประจำตำบลเป็นประธานกลุ่ม คัดเลือกคณะกรรมการและทำหน้าที่ประสานงานกับคณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่ม ตลอดจนประสานงานและขอรับการสนับสนุน ส่งเสริมความรู้ และปัจจัยการผลิตจากองค์กรในและนอกชุมชน กลุ่มรวมกันอย่างง่าย ๆ ไม่มีการจดทะเบียนกลุ่ม เนื่องจากทุกคน พิจารณาแล้วเห็นว่า มีความยุ่งยากและไม่สะดวกบางประการ มีสมาชิกแรกก่อตั้ง จำนวน 15 คน ต่อมาภายหลังเมื่อเงินทุนมีค่อนข้างจำกัดและสมาชิกน้อยเกินไปทำให้เสียเวลาในการผลิตปุ๋ยมาก จึงรับสมัครสมาชิกเพิ่มเติมเป็น 40 คน กำหนดมูลค่าหุ้นๆละ 10 บาท ลงหุ้นได้ไม่เกินคนละ 1,000 บาท เพื่อป้องกันมิให้สมาชิกคนใดคนหนึ่งมีอำนาจหรือบทบาทมากเกินไป กลุ่มมีข้อตกลงร่วมกันให้สมาชิกทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มทุกครั้ง เช่น การประชุม การผลิตปุ๋ยอินทรีย์และกำหนดการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ทุกๆวันเสาร์ โดยเฉลี่ยกลุ่มจะผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชนิดผง ประมาณ 1 ตันต่อครั้ง อาจจะมากหรือน้อยกว่า ซึ่งขึ้นอยู่กับความต้องการของสมาชิก ที่เกี่ยวข้องกับฤดูกาลเพาะปลูก การจัดหาวัตถุดิบของกลุ่ม เงินทุนของกลุ่ม

การเกิดกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์กลุ่มอื่นๆในตำบลเกาะเต๊ว หลังจากทีกลุ่มหมู่ที่ 1 บ้านแหลมเทียน ดำเนินกิจกรรมของกลุ่มได้ระยะหนึ่ง ประธานกลุ่มหมู่ที่ 1 มีความต้องการที่จะส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่หมู่บ้านอื่นๆของตำบลเกาะเต๊ว มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและมีอำนาจการต่อรองในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น การติดต่อประสานงานเพื่อขอรับการช่วยเหลือและบริการจากภาครัฐ การจัดซื้อวัตถุดิบในการผลิต ปุ๋ยอินทรีย์ และช่วยให้เกษตรกรสามารถใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่มีราคาถูกกว่า ทดแทนปุ๋ยเคมีซึ่งมีราคาแพงและไม่คงทนต่อการใช้ในระยะยาว แก้ปัญหาดินเสื่อมและขาดธาตุอาหาร จึงนัดหมายหมอคนอาสาประจำหมู่บ้านและแกนนำของหมู่บ้าน เช่นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. เพื่อวิเคราะห์และหาแนวทางในการจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ให้เกิดขึ้นในตำบลเกาะเต๊ว โดยประสานให้ผู้วิจัยเข้าร่วมในการประชุม ที่ประชุมมีหลากหลายแนวคิด สรุปว่าแต่ละหมู่บ้านจะพยายามไปจัดตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ โดยยึดเอารูปแบบการจัดการและการผลิตของกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ หมู่ที่ 1 เป็นต้นแบบ ที่สุดจึงมีการจัดตั้งกลุ่มเพิ่มเติม จำนวน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหมู่ที่ 2 บ้านสามกอง

มีสมาชิกแรกก่อตั้ง 15 คน คัดเลือก นายสุคนธ์ เพชรวงค์ เป็นประธาน กลุ่มหมู่ที่ 3 บ้านชุมพอ มีสมาชิกแรกก่อตั้ง จำนวน 10 คน คัดเลือก นายมนิตย์ หนูเพชร เป็นประธาน และกลุ่มหมู่ที่ 6 บ้านเกาะแก้ว มีสมาชิกแรกก่อตั้ง จำนวน 8 คน คัดเลือก นาย สะหลิน โต้ะอิด

2) ลักษณะของกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในตำบลเกาะแก้ว เป็นกลุ่มธรรมชาติที่มีการรวมกลุ่มของเกษตรกรในหมู่บ้านพื้นที่ใกล้เคียงกันไปมาหาสู่กันได้สะดวก เป็นเพื่อนญาติพี่น้อง มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้ภายในกลุ่มของตนเอง เป็นแหล่งการพบปะสนทนาและมีความต้องการพึ่งพากันเกี่ยวกับด้านแรงงานในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์

3) สมาชิกของกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เป็นแกนนำและเกษตรกรในหมู่บ้านต่างๆของตำบลเกาะแก้ว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรในหมู่ที่ก่อตั้งกลุ่มนั้นๆ ดังนี้ กลุ่มหมู่ที่ 1 บ้านแหลมเทียน มีสมาชิกทั้งหมดจำนวน 40 คน กลุ่มหมู่ที่ 2 มีสมาชิกทั้งหมดจำนวน 30 คน กลุ่มหมู่ที่ 3 มีสมาชิกทั้งหมดจำนวน 15 คนและกลุ่มหมู่ที่ 6 มีสมาชิกทั้งหมดจำนวน 15 คน ไม่มีหลักเกณฑ์อะไรมาภายในการรับสมาชิก ทุกคนจะร่วมกันกำหนดกันเอง โดยวัดจากความพึงพอใจของทั้งหลายฝ่าย เช่น เป็นคนที่อยู่ในหมู่บ้าน มีอาชีพการเกษตร มีเวลาและพร้อมที่จะในการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม มีอุปนิสัยเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่ม มีคณะกรรมการหรือสมาชิกรับรอง และต้องลงหุ้นในกลุ่มสมาชิกสามารถลาออกได้แต่กลุ่มจะไม่จ่ายค่าหุ้นและปันผลคืน จนกว่าจะครบปีบัญชีของกลุ่ม บางครั้งมีสมาชิกที่ลาออกและจะขอเป็นสมาชิกใหม่ก็ต้องรอจนกว่าจะครบปีบัญชีเช่นกัน

4) ประธานกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ทุกกลุ่มเป็นบุคคลที่สมาชิกร่วมกันคัดเลือก โดยพิจารณาว่ามีความรู้และทักษะในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เสียสละ มีเวลาเพียงพอในการจัดการกลุ่ม มีความเป็นผู้นำ สามารถประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานอื่นๆได้ การเป็นประธานจะคัดเลือกปีละ 1 ครั้ง แต่ส่วนใหญ่ก็จะเป็นบุคคลเดิม เนื่องจากปฏิบัติงานได้ตามความต้องการของสมาชิก สมาชิกมอบหมายให้ประธานคัดเลือกคณะกรรมการขึ้นเอง สมาชิกจะยอมรับในการกระทำของคณะกรรมการกลุ่ม และหากมีข้อผิดพลาดประธานกลุ่มจะเป็นผู้รับผิดชอบ

5) กฎระเบียบของกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เนื่องจากเป็นกลุ่มธรรมชาติ ดังนั้นสภาพภายในกลุ่ม สมาชิกจึงมีความสัมพันธ์ค่อนข้างจะแนบแน่นต่อกัน เป็นมิตรต่อกัน ค่อนข้างสบายๆ ทุกคนยึดถือเอาข้อตกลงร่วมกันของกลุ่มเป็นแนวทางปฏิบัติ เช่น ทุกคนต้องร่วมกันผลิตปุ๋ยอินทรีย์ และเข้าร่วมการประชุมทุกครั้ง กรณีที่ไม่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมดังกล่าว กลุ่มมีบันทึกเพื่อที่จะให้สมาชิกต้องชดใช้ในภายหลัง ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของการใช้แรงงานทดแทน การจ่ายค่าปรับ การลาออกสมาชิกสามารถที่จะลาออกได้ตลอดเวลา แต่กลุ่มมีข้อตกลงไม่จ่ายเงินหุ้นและปันผลคืน จนกว่าจะสิ้นปีบัญชี กลุ่มจ่ายค่าตอบแทนให้แก่สมาชิกที่ปฏิบัติงานนอกเหนือจากงานรวมของกลุ่ม เช่น จ่ายเป็นค่าจ้างขนวัตถุดิบจากแหล่งผลิต ข้อตกลงต่างๆของกลุ่มที่ร่วมกันกำหนดขึ้นอาจจะมี

ข้อตกลงย่อยเพิ่มขึ้นอีกเมื่อกลุ่มประสบกับปัญหา เช่น กลุ่มขาดเงินหมุนเวียน การขายผลผลิตในราคาต่ำ ข้อตกลงต่างๆเหล่านี้ ประธานอาจจะบันทึกในสมุดบันทึกของกลุ่ม ส่วนข้อความที่สำคัญจะจดบันทึกบนกระดานในที่ทำการกลุ่ม คณะกรรมการและสมาชิกรับรู้ข้อตกลง และขอเปลี่ยนแปลงผ่านการประชุมได้เช่นกัน

6) สถานที่ตั้งของกลุ่ม กลุ่มหมู่ที่ 1 และกลุ่มหมู่ที่ 3 ที่ทำการกลุ่มใช้บ้านของประธานกลุ่ม กลุ่มหมู่ที่ 2 ที่ทำการกลุ่มใช้สวนของประธานกลุ่ม กลุ่มหมู่ที่ 6 ที่ทำการกลุ่มใช้คอกไก่ของประธานกลุ่ม

จากการสังเกตผู้วิจัยพบว่า การเกิดกลุ่มแรงบันดาลใจในการก่อตั้งกลุ่มและการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม กลุ่มจะมีประธานกลุ่มที่เข้มแข็ง พร้อมทั้งจะรับมือกับสภาพปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นมา ส่วนใหญ่ภาพของประธานกลุ่ม เป็นบุคคลที่ซื่อสัตย์ สนุกสนานและควบคุมอารมณ์ได้เป็นอย่างดี สมาชิกยอมรับในพฤติกรรม สมาชิกส่วนใหญ่มีความต้องการเข้าร่วมประชุม เนื่องจากเป็นเวทีที่ทุกคนสามารถปลดปล่อยความเครียดจากการทำงาน สมาชิกรับรู้ข่าวสารต่างๆ จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่ม

ศักยภาพของกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์

ผู้วิจัยจัดแบ่งการศึกษาวิจัยออกเป็น 7 ด้านดังต่อไปนี้

1) ด้านการบริหารกลุ่ม

1.1 การจดทะเบียนของกลุ่ม ไม่มีการจดทะเบียนกลุ่มเป็นลายลักษณ์อักษร มีบันทึกรายชื่อสมาชิกกลุ่ม บันทึกรายรับ รายจ่ายอย่างง่าย บัญชีปันผลของสมาชิก มีข้อตกลงร่วมกันของทุกคนในกลุ่มเกี่ยวกับวิธีการทำงานกำหนดให้ทุกคนร่วมมือกันผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การรับสมัครและการลาออกของสมาชิก การลงหุ้นของสมาชิก การปันผล การคัดเลือกประธานและคณะกรรมการ ที่เกี่ยวข้อง

1.2 องค์ประกอบของกลุ่ม ประกอบด้วย ประธาน และคณะกรรมการ สมาชิก วัตถุประสงค์หรืออุดมการณ์ ข้อตกลงหรือกฎเกณฑ์ การติดต่อสื่อสารและงบประมาณของกลุ่ม กลุ่มบริหารจัดการกันเองโดยคัดเลือกสมาชิกที่มีความคล่องตัวในการประสาน มีพื้นฐานความรู้เป็นประธาน และให้ประธานคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่มเท่าที่จำเป็น เช่น รองประธาน เลขานุการ ทรัพย์สิน และคณะกรรมการ ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ยอมรับกระบวนการดังกล่าว มีรายชื่อของประธานกลุ่มดังนี้

- 1.2.1 กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์หมู่ที่ 1 นายสว่าง ศิริยอด เป็นประธานกลุ่ม
- 1.2.2 กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์หมู่ที่ 2 นายสุคนธ์ เพชรวงค์ เป็นประธานกลุ่ม
- 1.2.3 กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์หมู่ที่ 3 นายมนิตย์ หนูเพชร เป็นประธานกลุ่ม
- 1.2.4 กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์หมู่ที่ 6 นายสะหลิน โตะฮีด เป็นประธานกลุ่ม

1.3) รูปแบบการบริหารกลุ่ม ประธานและคณะกรรมการจะร่วมกันบริหารงานของกลุ่มโดยมีวัตถุประสงค์ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ให้พอเพียงต่อความต้องการของสมาชิกกลุ่มและมีความมุ่งมั่นให้กลุ่มเข้มแข็ง สามารถผลิตปุ๋ยอินทรีย์ได้อย่างต่อเนื่อง รวมตัวกันเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ แต่มีการแบ่งแยกกันทำงานในส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องกับกลุ่ม เช่น ประธานและคณะกรรมการต้องประสานและขอรับบริการและการสนับสนุนจากภายนอก เลขานุการทำหน้าที่ในการบันทึกรายชื่อสมาชิก ข้อตกลงและการประชุมของกลุ่ม เจริญญิกทำหน้าที่ในการจัดเก็บและปันผลแก่สมาชิก การจัดซื้อวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต ตลอดจนรวบรวมวัตถุดิบให้เพียงพอต่อการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ของกลุ่มกำหนดแผนการปฏิบัติงานและนำเสนอต่อที่ประชุมกลุ่มเพื่อปรับใช้ให้เหมาะสม สมาชิกต้องเข้าร่วมการประชุมหรือฝึกอบรมในกระบวนการต่างๆ การลงหุ้นในกิจกรรมของกลุ่ม ชื่อผลผลิตของกลุ่ม ทดสอบและประชาสัมพันธ์ผลผลิตของกลุ่ม

2) ด้านการผลิต

2.1 ปัจจัยการผลิต เป็นวัสดุที่ใช้ในการผสมสำหรับสำหรับผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชนิดผง เช่น แกลบดิบ จี๋ถั่วแกลบ มูลไก่ มูลวัว มูลค่างควา รำข้าว และ เศษพืชผัก เศษปลา หอยเชอรี่กากน้ำตาล สำหรับผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำ และขอรับการสนับสนุนสารเร่ง พด.1, 2, 3 และ 7 จากสถานีพัฒนาที่ดินสงขลา

2.2 วัสดุที่ใช้ในการผลิต ส่วนใหญ่กลุ่มทั้ง 4 กลุ่มจะใช้วิธีการจัดซื้อจากสมาชิกภายในกลุ่มหรือในชุมชน เช่น กลุ่มหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 และ หมู่ที่ 3 จัดซื้อมูลไก่จากคอกไก่ของประธานกลุ่ม หมู่ที่ 2 มูลวัวจัดซื้อจากกลุ่มผู้เลี้ยงโคหมู่ที่ 2 บ้านสามกอง กลุ่มหมู่ที่ 6 จัดซื้อมูลไก่จากคอกไก่ของประธานกลุ่ม และรวบรวมจัดซื้อมูลวัวจากภายในหมู่บ้าน ส่วนแกลบดิบสมาชิกช่วยกันตนเองและซื้อรำข้าวจากโรงสีในชุมชน เช่น โรงสีในหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 7 แกลบเผา กลุ่มใช้วิธีการเผาแกลบดิบหรือจัดซื้อจากชุมชน

2.3 แหล่งปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่อยู่ภายในชุมชน ระยะแรก กลุ่มทั้ง 4 กลุ่มใช้วิธีการหาปัจจัยการผลิตในหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียง เช่น แกลบและรำข้าวจากโรงสี หมู่ที่ 3 และ 7 มูลสัตว์ได้จากกลุ่มผู้เลี้ยงโคหมู่ที่ 2 บ้านด่าน หมู่ที่ 8 บ้านบ่ออิฐ และคอกสัตว์ส่วนตัวของคณะกรรมการและสมาชิกในแต่ละหมู่บ้าน ส่วนหนึ่งจัดซื้อจากร้านค้าภายนอกตำบล เช่น

กากน้ำตาล มูลค่างคว และ ร็อกฟอสเฟต โดยได้รับการสนับสนุนเชื้อสารเร่ง พด. 1, 2, 3 และ 7 จากสถานีพัฒนาที่ดินสงขลา

2.4 วิธีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ทุกคนจะมารวมกลุ่มเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ในระยะแรกๆทั้ง 4 กลุ่ม ได้รับความรู้และทักษะในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์จากหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน หมอดินอาสาประจำตำบล ซึ่งเป็นอาสาสมัครของสถานีพัฒนาที่ดินสงขลา และผู้นำบางราย โดยแต่ละกลุ่มจะผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชนิดผงควบคู่ไปกับปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ประธานหรือคณะกรรมการนัดหมายสมาชิกเพื่อร่วมกันผลิตปุ๋ย โดยใช้แรงงานของทุกคนช่วยกันผลิต มีอุปกรณ์เป็นจอบ พลั่ว สำหรับผสมปุ๋ยอินทรีย์ชนิดผง มีมิด พรว้า และขวาน สำหรับสับย่อยเศษพืช และทุบหอยให้ละเอียดเพื่อให้ย่อยสลายเป็นปุ๋ยอินทรีย์น้ำได้เร็วขึ้น

2.5 รูปแบบการผลิต แต่ละกลุ่มสมาชิกรวมตัวช่วยกันผลิตปุ๋ยอินทรีย์ทั้งปุ๋ยอินทรีย์ชนิดผงและปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ลักษณะของผลผลิต ผลิตในรูปของปุ๋ยชนิดผงและปุ๋ยชนิดน้ำ

2.6 วิธีการผลิต สมาชิกแต่ละกลุ่มรวมตัวกันผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ไม่มีการขังน้ำหนักที่แน่นอนในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชนิดผง โดยวัสดุแต่ละชนิดใช้คำนวณปริมาณจากกระสอบบรรจุ เช่น ใช้สูตร มูลวัว : มูลไก่ : แกลบดิบ : แกลบเผา : รำข้าว ในอัตรา 2 : 2 : 2 : 1 : 0.5 ต่อกระสอบ หรือกรณีที่ไม่มีมูลวัว หรือมูลไก่ สามารถใช้อย่างใดอย่างหนึ่งทดแทนในอัตราส่วน 2 : 2 : 1 : 0.5 โดยจะนำเอาวัตถุดิบที่ใช้มาเทกองรวมกันและคลุกเคล้าให้เข้ากัน รดด้วยน้ำที่ละลายสารเร่งพด. 1, 3 และกากน้ำตาลพอประมาณ ซึ่งจะละลายและคนทิ้งไว้ประมาณ 10 นาที การสังเกตการรดน้ำที่สร้างความชื้นให้แก่กองปุ๋ยที่พอเหมาะคือ เมื่อกำปุ๋ยไว้ในมือ หายฝ่ามือออกปุ๋ยจะแตกออกจากกันประมาณ 1 ต่อ 3 ส่วน หลังจากนั้นจึงบรรจุใส่กระสอบ มัดหรือพับกระสอบเก็บไว้ที่ร่มใช้เวลา 7-10 จึงนำไปใช้ได้ ส่วนการผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำใช้เศษพืชผัก เศษปลา ผลไม้ตามฤดูกาลมาสับย่อยให้ละเอียดพอประมาณ ผสมรวมกับกากน้ำตาลและน้ำลงในถังที่มีฝาปิด อัตราส่วน 3:1:1 ละลายสารเร่ง พด.2 จำนวน 1 ชอง ต่อส่วนผสม 50 กิโลกรัม ปิดฝาทิ้งไว้ที่ร่มนาน 7-10 วัน เพื่อให้จุลินทรีย์ย่อยสลายเศษพืช สำหรับปุ๋ยอินทรีย์น้ำผลิตจากปลาจะใช้เวลาในการหมักนาน 21-30 วัน

2.7 วัน เวลาในการผลิต มีการผลิตโดยเฉลี่ยกลุ่มละ 1 ครั้งต่อสัปดาห์ กลุ่มหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 จะรวมตัวกันผลิตในวันเสาร์ ส่วนกลุ่มหมู่ที่ 6 จะช่วยกันผลิตในวันศุกร์ เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ทุกคนต้องเข้าพิธีละหมาดในตอนบ่ายของวันศุกร์ หลังจากนั้นจะมีเวลาว่างพอที่จะร่วมกันผลิตปุ๋ยอินทรีย์ได้

2.8 ปริมาณของผลผลิต ปริมาณเฉลี่ยของผลผลิตทุกกลุ่ม จำนวน 1 ต้นต่อครั้ง ซึ่งจะไม่ค่อยพอต่อความต้องการของสมาชิกกลุ่มบางระยะ เช่น ช่วงฤดูกาลหลังเก็บเกี่ยวข้าว

สมาชิกกลุ่มจะใช้มากเพราะมีการปลูกพืชหลังฤดูทำนา เว้นแต่กลุ่มจะผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในระยะที่สมาชิกไม่ค่อยมีความต้องการ ปุ๋ยก็จะเหลือค้างไว้ในที่ทำการของกลุ่ม

2.9 คุณภาพของผลผลิต ไม่เคยมีการทดสอบปุ๋ยอินทรีย์โดยวิธีทางวิทยาศาสตร์ ไม่สามารถกำหนดค่าของธาตุอาหาร เพียงแต่ปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตออกมาเป็นที่ยอมรับของสมาชิกและชุมชน เมื่อสมาชิกนำไปใช้สามารถลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิตของพืช แก้ปัญหาดินเสื่อมและขาดธาตุอาหารได้ในระยะยาว ปุ๋ยอินทรีย์จะเพิ่มกิจกรรมของจุลินทรีย์ในดินได้มากขึ้น

2.10 การพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ทั้งปุ๋ยอินทรีย์ชนิดผงและปุ๋ยอินทรีย์ชนิดน้ำ กลุ่มยังขาดการพัฒนาคุณภาพ กลุ่มจะผลิตปุ๋ยอินทรีย์ตามวิธีการดั้งเดิมที่เรารู้กันมา ไม่มีการทดสอบผลผลิตในทางวิทยาศาสตร์ เมื่อกลุ่มมีเงินทุนมากขึ้นกลุ่มจึงเพิ่มมาตรฐานในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชนิดผง โดยการชั่งน้ำหนักของวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตและจัดส่งตัวอย่างปุ๋ยที่ผลิตออกมาให้กับกลุ่มวิเคราะห์ดิน สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 12 วิเคราะห์ธาตุอาหารและค่าความเป็นกรด - ด่าง

3) ด้านการตลาด

3.1 ตลาดของกลุ่มในการจำหน่าย ส่วนใหญ่จำหน่ายให้แก่สมาชิกก่อน และจำหน่ายให้บุคคลภายนอกกลุ่ม หรือลูกค้าที่สั่งจองบางกลุ่ม เช่นกลุ่มหมู่ที่ 3 มีการผลิตเพื่อจำหน่ายแก่ผู้ซื้อภายนอกโดยเฉพาะในบางช่วง

3.2 ราคาและรูปแบบการจำหน่าย ส่วนใหญ่จำหน่ายในรูปของปุ๋ยผงแก่ผู้ซื้อซึ่งมีราคาในระยะแรกๆ กิโลกรัมละ 3 บาท และปรับราคาเพิ่มขึ้นเป็น 4 บาท กลุ่มบริการปุ๋ยน้ำฟรีสำหรับสมาชิก ส่วนบุคคลภายนอก จำหน่ายขวดละ 10 บาท

4) ด้านแรงงาน

4.1 กลุ่มมีข้อตกลงให้สมาชิกมาร่วมตัวช่วยกันผลิตปุ๋ยอินทรีย์ทั้งปุ๋ยอินทรีย์ชนิดผง และปุ๋ยอินทรีย์ชนิดน้ำ กรณีที่สมาชิกไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมนั้นได้ สมาชิกรายนั้นต้องจ้างแรงงานภายนอกกลุ่มมาร่วมงานแทน หรืออาจจะจ่ายเป็นค่าปรับอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่มีบางกรณีที่กลุ่มผลิตปุ๋ยเป็นจำนวนมากเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า กลุ่มจะดำเนินการจ้างเหมาเป็นค่าแรงในการผลิต ต้นละ 600 บาท สำหรับปุ๋ยชนิดผง

4.2 ในระยะแรกก่อตั้ง ทุกกลุ่มมีวัตถุประสงค์ที่จะผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อรองรับความต้องการเฉพาะสมาชิกกลุ่ม เมื่อมีความต้องการของปุ๋ยเพิ่มมากขึ้น กลุ่มจึงปรับเปลี่ยนจากการให้สมาชิกร่วมผลิตเป็นจ้างเหมาค่าแรงสำหรับผลิตแทน และสมาชิกจะมาร่วมตัวช่วยกันผลิตอีกเมื่อความต้องการปุ๋ยลดน้อยลง โดยเฉพาะกลุ่มหมู่ที่ 3 บ้านชุมพอ

5) ด้านเงินทุน

5.1 ทุนและการลงทุน กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ทั้ง 4 กลุ่ม ใช้การระดมทุน ส่วนใหญ่จากการลงหุ้นของสมาชิกและคณะกรรมการ บางครั้งได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต บางชนิด เช่น ถังหมักปุ๋ยอินทรีย์น้ำ กากน้ำตาล โคโลไมท์ ซึ่งเป็นวัสดุปรับปรุงดิน จากสถานีพัฒนาที่ดินสงขลา โดยให้ผ่านหมอดินอาสาประจำตำบล หรือหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน

5.2 เงินทุนส่วนใหญ่กลุ่มทั้ง 4 กลุ่ม มาจากการลงหุ้นละ 100 บาท เฉลี่ยคนละไม่เกิน 10 หุ้น กลุ่มหมู่ที่ 1 ลงหุ้นเฉพาะกรรมการ 10 คน) ตามระเบียบของกลุ่มที่กำหนดกันขึ้นมา เพื่อป้องกันการผูกขาดหรือการมีอำนาจแฝงเหนือกลุ่ม

5.3 ลักษณะการลงทุน กลุ่มทั้ง 4 กลุ่ม จะใช้ทุนเพื่อการจัดซื้อวัสดุและปัจจัยการผลิตที่จำเป็น เช่น มูลไก่ มูลวัว กากน้ำตาล รำข้าว ส่วนเกษตรกรสมาชิกจะช่วยกันตนเอง โดยใช้รถยนต์ของสมาชิกในกลุ่ม และขอรับการสนับสนุนสารเร่ง พด. 1,2,3 และ 7 กากน้ำตาลและถังหมัก ปุ๋ยอินทรีย์น้ำ จากสถานีพัฒนาที่ดินสงขลา

5.4 การบริหารด้านการเงินของกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะไม่ค่อยมีความยุ่งยากในการบริหารด้านการเงินของกลุ่มมากนัก ส่วนใหญ่สมาชิกยอมรับในรูปแบบการจัดการของคณะกรรมการ สมาชิกสามารถที่จะสอบถามฐานะทางการเงินของกลุ่มได้ตลอดเวลา เนื่องจากสมาชิกมาช่วยกันผลิตปุ๋ยอินทรีย์ทุกๆสัปดาห์อยู่แล้ว ระบบบัญชีของกลุ่มจะบันทึกในสมุดง่าย ๆ รายรับ รายจ่าย หรือกำไรของกลุ่มเป็นอย่างไร สมาชิกขอ ดูได้ตลอดเวลา บางครั้งเมื่อกลุ่มไม่มีเงินทดรองจ่าย ค่าวัสดุ คณะกรรมการจะร่วมกันยืมเงินเพื่อใช้สำหรับหมุนเวียนในกลุ่มเอง เช่น กลุ่มหมู่ที่ 1 คณะกรรมการจะยืมเงินจากกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ หมู่ที่ 1 บ้านแหลมเคียน มาทดรองจ่ายก่อนการบริหารของกลุ่ม สมาชิกไม่ได้คำนึงถึงกำไร หรือขาดทุนมากนัก เนื่องจากสมาชิกพึงพอใจในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่มีคุณภาพและมีราคาถูก สำหรับแปลงเกษตรของตนเอง

5.5 การใช้ทุน กลุ่มทั้ง 4 กลุ่มจะใช้ทุนที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์มากที่สุด กลุ่มหมู่ที่ 1 เมื่อเงินทุนในการผลิตไม่เพียงพอ คณะกรรมการกลุ่มจะขอกู้เงินจากกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ของหมู่บ้าน จำนวน 20,000 บาท

6) ด้านการมีส่วนร่วม

6.1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม กลุ่มทั้ง 4 กลุ่มจัดเป็นกลุ่มธรรมชาติ มีบรรยากาศและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกที่ใกล้ชิดและเป็นมิตร สมาชิกรู้สึกเป็นอิสระ และมีส่วนร่วมภายในกลุ่ม ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการและสมาชิก เนื่องจากคณะกรรมการมีความตั้งใจทำงานเพื่อกลุ่ม สมาชิกกลุ่มมีความพึงพอใจในระบบการดำเนินงานที่เป็นอยู่ สมาชิกบางคนในกลุ่มอาจจะไม่พึงพอใจบ้าง เมื่อคณะกรรมการดำเนินกิจกรรม

โดยไม่บอกกล่าว เช่น กลุ่มหมู่ที่ 2 เมื่อประธานกลุ่มเห็นว่ามีปุ๋ยเหลือจำหน่ายมาก จึงลดราคาลงมา ให้แก่ผู้ซื้อซึ่งมิใช่สมาชิกกลุ่ม เนื่องจากไม่ใช่ฤดูกาลเพาะปลูกของสมาชิก ทำให้สมาชิกเกิดความ คลางแคลงใจ จึงเป็นแรงกดดันจนประธานกลุ่มต้องลาออกไป และสมาชิกคัดเลือกกรรมการขึ้นมา เป็นประธานใหม่ โดยไม่ทันครบวาระ 1 ปี

6.2 ความเข้มแข็งของกลุ่ม สมาชิกกลุ่มทุกคนให้ความร่วมมือในการผลิตปุ๋ย อินทรีย์และส่วนใหญ่เข้าร่วมการประชุมทุกครั้ง สมาชิกมีความรู้สึกสนุกสนาน และพึงพอใจที่ ได้มาพบปะกัน พูดคุยและยินดีรับฟังความรู้และทักษะจากผู้นำหรือสมาชิกอื่นๆ กลุ่มสามารถผลิต ปุ๋ยอินทรีย์ได้อย่างต่อเนื่องเพราะว่าทุกคนให้ความร่วมมือ

6.3 ความพึงพอใจของสมาชิกกลุ่ม จากการสัมภาษณ์และการสังเกตพฤติกรรม ของสมาชิกในกลุ่ม พบว่าส่วนใหญ่สมาชิกกลุ่มมีความพึงพอใจหลายๆด้าน คือรูปแบบการบริหาร จัดการของกลุ่มที่เป็นแบบครอบครัว เมื่อสมาชิกมีความคับข้องใจสามารถสอบถามเพื่อหาคำตอบ ได้ทันที สมาชิกสามารถตรวจสอบการดำเนินงานและการเงินได้ตลอดเวลา การได้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่มี ราคากถูก คุณภาพของปุ๋ยอินทรีย์ที่ทำให้พืชเจริญงอกงามได้ดี มีราคาถูกกว่าปุ๋ยเคมี ลดต้นทุน การ ผลิตและสามารถปรับปรุงคุณภาพของดิน สมาชิกมีความสุข พึงพอใจในการพบปะพูดคุยกันใน สถานที่การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ของแต่ละกลุ่ม สมาชิกยอมรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของกันและ กันระหว่างสมาชิกกับวิทยากรและหน่วยงานภายนอก

6.4 การสนับสนุนจากภายในชุมชน กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์แต่ละกลุ่มจะไม่ค่อย ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเต่าซึ่งเป็นหน่วยงานหลักภายใน ชุมชน ยังไม่มีบทบาทมากนัก และการใช้ปุ๋ยอินทรีย์เองก็ต้องใช้เวลาานกว่าจะมีการยอมรับจาก เกษตรกร ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์ จึงต้องใช้เวลาที่จะให้หน่วยงานทั้งภายใน และภายนอกชุมชนยอมรับเช่นกัน ทั้งนี้กลุ่มและสมาชิกกลุ่มมีความพึงพอใจในสภาพที่ดำรงอยู่ ไม่ ขวนขวายที่จะขอรับการสนับสนุนจากภายในชุมชน บางครั้งมีเกษตรกรบางรายขอสมัครเป็น สมาชิก แต่คณะกรรมการพิจารณาแล้วยังไม่ครบบัญชีสิ้นปีจึงไม่รับสมัคร ทำให้เกษตรกรรายนั้น ไม่อยากเข้าร่วมกลุ่มอีก

6.5 การสนับสนุนจากภายนอกชุมชน ส่วนใหญ่ทั้งกลุ่ม 4 กลุ่มจะได้รับการ สนับสนุนจากสถานีพัฒนาที่ดินสงขลา เนื่องจากมีหมอดินอาสาเป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดิน ดำเนินกิจกรรมอยู่ภายในกลุ่ม หมอดินอาสาจะเป็นผู้ให้ความรู้เรื่องการผลิตปุ๋ยอินทรีย์และขอรับ การสนับสนุน สารเร่ง พด. 1,2,3 และ 7 รวมทั้งปัจจัยการผลิตอื่นๆ เช่น กากน้ำตาล สำนักงาน เกษตรอำเภอเมือง (โดยศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลเกาะเต่า)จะสนับสนุน เมล็ดพันธุ์พืชผักและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชผักและไม้ผล

7) ด้านความรู้และทักษะในการบริหารกลุ่มและการผลิตปุ๋ยอินทรีย์

7.1 คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม ก่อนข้างมีข้อจำกัดด้านความรู้และทักษะในการพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์ ส่วนใหญ่ได้รับความรู้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่มหรือระหว่างกลุ่ม บางครั้งเป็นความรู้ที่ไม่ชัดเจน ทำให้คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มรู้เพียงแต่ผิวเผินขาดข้อเท็จจริง

7.2 แหล่งความรู้การพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์ สมาชิกกลุ่มเรียนรู้มาจากเอกสาร การถ่ายทอดของหมอดินอาสาประจำตำบล หมอดินประจำหมู่บ้าน เกษตรตำบล เจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาที่ดินสงขลา และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

7.3 กระบวนการถ่ายทอดความรู้ สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่ได้รับความรู้และทักษะมาจากผู้นำของกลุ่มซึ่งเป็นความรู้พื้นฐานด้านการบริหารจัดการกลุ่มและความรู้ด้านการเกษตร ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากแหล่งความรู้อื่นๆอีกทอดหนึ่ง

7.4 ผู้ถ่ายทอดความรู้ เจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาที่ดินสงขลา เกษตรตำบล หมอดินอาสาประจำตำบล หมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน ผู้นำบางรายในหมู่บ้าน และจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม

7.5 วิธีการถ่ายทอดความรู้ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกทั้งในและนอกกลุ่ม มีการบรรยายและสาธิตการผลิตปุ๋ย ซึ่งเป็นความรู้ที่ยังไม่ผ่านการสังเคราะห์ บางครั้งคณะกรรมการและสมาชิกเกิดการเรียนรู้แบบผิด ๆ ถูก ๆ ไม่ต่อเนื่อง

2. การพัฒนากลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์

เป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ทั้ง 4 กลุ่ม มีการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม สรุปเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และฝึกทักษะการจัดการกลุ่ม และการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ของกลุ่ม โดยกำหนดขั้นการพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์และแผนการเรียนรู้ไว้ดังนี้

การประชุมกลุ่มย่อย

เป็นขั้นนำหน่วยของกลุ่ม เป็นกระบวนการที่วางแผนประชุมกลุ่มทั้งกลุ่มเดี่ยวและรวมกลุ่มกัน เพื่อนำเสนอปัญหาและวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อหาแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนา

กลุ่ม ร่วมกับข้อมูลและเอกสารที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยมีรายละเอียดการดำเนินงานดังนี้

1. การประชุมกลุ่มย่อย ผู้วิจัยพูดคุยสร้างความสัมพันธ์กับคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม แต่ละกลุ่มเพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา สรุปความต้องการของกลุ่มและหาแนวทางในการพัฒนากลุ่มต่อไป ดังนี้

1) ปัญหาของกลุ่ม

1.1 ความรู้และทักษะการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มขาดความรู้และทักษะในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การจัดการความรู้ที่ผ่านมาส่วนใหญ่ กลุ่มหมู่ที่ 1 หมอ ดินอาสาประจำตำบลเกาะแก้วเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และทักษะให้แก่สมาชิกกลุ่ม โดยผ่านพูดคุยร่วมกันในกลุ่ม การบรรยาย การสาธิตผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ส่วนกลุ่มหมู่ที่ 2, 3 และ 6 จะมีการต่อยอดความรู้จากกลุ่มหมู่ที่ 1 และจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มเอง

1.2 การบริหารจัดการของกลุ่ม เนื่องจากสถานะของกลุ่มเป็นกลุ่มธรรมชาติ กิจกรรมของกลุ่มไม่มากนัก จึงไม่ค่อยมีปัญหาด้านการบริหาร ทุกคนร่วมมือช่วยกันดูแลรับผิดชอบตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เพียงแต่การบริหารในลักษณะอย่างนี้กลุ่มจะเติบโตได้ยากกว่า เมื่อมีภาระ กิจกรรมเพิ่มมากขึ้น

1.3 การผลิตของกลุ่ม ขาดรูปแบบและมาตรฐานในการผลิตที่แน่นอน ในระยะแรกกลุ่มมีวัตถุประสงค์ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ให้พอเพียงตามความต้องการของสมาชิกกลุ่ม แต่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของชุมชน เมื่อปุ๋ยเป็นที่ต้องการเพิ่มขึ้น ทั้งนี้การผลิตขึ้นอยู่กับความต้องการสั่งซื้อ และฤดูกาลเพาะปลูกของสมาชิก

1.4 การตลาดของกลุ่ม ตลาดปุ๋ยอินทรีย์ของกลุ่มยังไม่กว้างขวางเท่าที่ควร ขาดการประชาสัมพันธ์ การบรรจุผลิตภัณฑ์ที่ไม่สวยงามและขาดความคงทน มีเพียงเกษตรกรบางรายภายนอกชุมชนเท่านั้นที่ขอซื้อปุ๋ยอินทรีย์จากกลุ่ม

1.5 คุณภาพผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ไม่มีการตรวจสอบคุณภาพในทางวิทยาศาสตร์ เพียงแต่บุคคลที่นำไปใช้ยอมรับและเล่าสู่กันฟังว่า มีคุณภาพในการปรับปรุงดิน ทำให้ดินร่วนซุย พืชเจริญงอกงามเติบโตดีขึ้น มีกิจกรรมของสัตว์ในดินมากขึ้น เช่น พบไส้เดือนในบริเวณที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์เป็นประจำ ดินอุ้มน้ำได้มากขึ้น (การสังเกตจากการเหี่ยวเฉาของพืช ที่มีการเหี่ยวเฉาน้อยลงในช่วงฤดูแล้ง)

1.6 วัตถุดิบและปัจจัยการผลิต กลุ่มใช้วัตถุดิบส่วนใหญ่จากชุมชน บางครั้งมีไม่เพียงพอต่อการผลิต หรือบางครั้งมีมากเกินไป กลุ่มจำเป็นต้องจัดซื้อมาเก็บไว้ ทำให้กลุ่มขาดแคลนเงินทุน

1.7 ด้านเงินทุน ในระยะแรกๆ กลุ่มไม่มีปัญหามากนักเกี่ยวกับเงินทุนของกลุ่ม เพียงแต่เมื่อกลุ่มขยายกิจการเพิ่มขึ้น กลุ่มจำเป็นต้องมีเงินทุนหมุนเวียนมากกว่านี้ เพื่อมิให้เกิดการชะงักการเจริญเติบโต

1.8 ด้านแรงงานการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ แรงงานไม่เพียงพอต่อการผลิตเนื่องจากกลุ่มใช้การผสมปุ๋ยด้วยแรงงานของสมาชิก สมาชิกส่วนใหญ่ต้องการให้มีคนรับผิดชอบและดูแลอย่างจริงจัง

2) ความต้องการของกลุ่ม

2.1 การจัดการด้านความรู้ ทักษะการบริหารกลุ่ม และการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ โดยการฝึกอบรมและศึกษาดูงาน

2.2 การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม การพัฒนาเครื่องมือในการผลิต การตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

2.3 การจัดการด้านการตลาดของกลุ่ม การประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ให้เป็นที่ยอมรับมากขึ้น การลดต้นทุนในการผลิต

2.4 การบรรจุผลิตภัณฑ์ที่สวยงามและมีความคงทน มีเอกสารแนะนำสำหรับผู้ซื้อ

2.5 การจัดทำแปลงทดสอบการใช้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

2.6 การสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง มีความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม

2.7 ปัจจัยการผลิตบางชนิดที่กลุ่มไม่สามารถจัดหาได้ เช่น สารเร่ง พด.ต่างๆ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มเพื่อหาแนวทางในการพัฒนากลุ่ม เป็นขั้นวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยและคณะกรรมการกลุ่ม จะต้องวิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกกลุ่มทั้ง 4 กลุ่ม โดยใช้ข้อมูลจากการสังเกตการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย

3. กำหนดทิศทาง วางแผนปฏิบัติการพัฒนาของกลุ่มทั้ง 4 กลุ่ม

4. เสร็จเสนอแผนปฏิบัติการพัฒนาต่อคณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่ม

การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ

เป็นขั้นสร้างบรรทัดฐานในการพัฒนากลุ่ม มีการดำเนินกิจกรรมตามแผนปฏิบัติงานที่นำเสนอต่อคณะกรรมการและสมาชิกทั้ง 4 กลุ่ม โดยให้กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์คัดเลือกผู้เข้ารับการอบรมจากสมาชิกทั้ง 4 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 20 คน ผู้วิจัยประสานงานไปยังสถานีพัฒนาที่ดินสงขลา เพื่อให้สมาชิกกลุ่มเข้าร่วมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ร่วมกับหมอดินอาสาและแกนนำเกษตร

อินทรีย์ในจังหวัดสงขลา จำนวน 50 คน ณ ห้องประชุมสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 12 ระหว่างวันที่ 24-25 ตุลาคม 2548 รวม 2 วัน ตั้งแต่ 08.00-16.30 น. การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้เน้นกระบวนการจัดการกลุ่มและการผลิตผลิตภัณฑ์จุลินทรีย์เพื่อปรับปรุงบำรุงดิน จัดแบ่งกิจกรรมออกเป็น 2 ระยะ คือระยะแรก เป็นการถ่ายทอดความรู้ของวิทยากรหลัก เกี่ยวกับการจัดการกลุ่มเพื่อจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์จังหวัดสงขลา แนวคิดและความรู้เกี่ยวกับเกษตรกรอินทรีย์ ความรู้เรื่องดินและองค์ประกอบของดิน ระยะที่สอง เป็นการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการกลุ่มและเกษตรกรอินทรีย์ ของวิทยากรกับผู้เข้าร่วมประชุม โดยสถานีพัฒนาที่ดินสงขลาได้รับงบประมาณสนับสนุนจากทบวงราชการจังหวัดสงขลา ปี 2548 โดยมีวิทยากรจากสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 12 สมาชิกเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์จังหวัดสงขลา และนายภาณุ พิทักษ์เผ่า อดีตเลขานุการพลตรี จำลอง ศรีเมือง ซึ่งเป็นวิทยากรหลักเกี่ยวกับการเกษตรอินทรีย์ในปัจจุบัน

การศึกษาดูงาน

เป็นขั้นสร้างบรรทัดฐานต่อเนื่องจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยการนำผู้เข้ารับการฝึกอบรมไปศึกษาดูงานในพื้นที่ของกลุ่มที่ประสบความสำเร็จและเป็นที่ยอมรับของชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ระหว่างวันที่ 26-27 ตุลาคม 2548 คือ กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ หมู่ที่ 1 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา เป็นกลุ่มที่ประสบความสำเร็จในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพโดยใช้ผลิตภัณฑ์จุลินทรีย์ของกรมพัฒนาที่ดิน มีนายเล็ก พรรณศรี หมอดินอาสาประจำตำบลเขาพระ เป็นประธานกลุ่ม มีสมาชิก จำนวน 135 คน กลุ่มมีการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพสูตรต่างๆ ได้แก่ สูตรบำรุงลำต้น สูตรเร่งดอก สูตรเร่งผล วัสดุคอกที่ใช้ ได้แก่ มูลโค มูลนกกกระทา รำข้าว แกลบ และแกลบเผา เป็นต้น จำหน่ายให้แก่สมาชิกและบุคคลภายนอก จากการตรวจสอบเอกสารด้านการเงินและบัญชีพบว่ากลุ่มสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างต่อเนื่อง ผลประกอบการสร้างกำไรและปันผลคืนแก่สมาชิกได้มาก กลุ่มพัฒนาเครื่องผสมปุ๋ยอินทรีย์จากเครื่องมือที่ใช้โม่ผสมปูนซีเมนต์ซึ่งสามารถผสมได้ครั้งละมากๆ ทำให้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ได้ตามความต้องการสั่งซื้อ และศึกษาดูงานสวนเกษตรกรอินทรีย์วิถีไท ของนายภาณุ พิทักษ์เผ่า อดีตเลขานุการพลตรีจำลอง ศรีเมือง ซึ่งเป็นสวนตัวอย่างในการทำเกษตรอินทรีย์เต็มรูปแบบ ในพื้นที่หมู่ที่ 6 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา มีกิจกรรมของการผลิตน้ำส้มควันไม้ การใช้สารอินทรีย์ผลิตเป็นเครื่องอุปโภคและบริโภค เช่น สบู่ น้ำยาล้างจาน อาหารเสริมและยาสมุนไพร พืชผักและผลไม้ปลอดสารพิษ เนื่องจากเจ้าของสวนเป็นผู้ประกอบการร้านอาหารปลอดสารพิษในอำเภอหาดใหญ่จำนวน 2 ร้าน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไป

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้เชิญแกนนำของกลุ่มไปศึกษาดูงานกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ต่างๆในจังหวัดสงขลา ดังนี้

1. วันที่ 19 กันยายน 2547 แกนนำกลุ่มหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 3 ศึกษาดูงานกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ หมู่ที่ 8 บ้านทุ่งหม้อแตก ต.ฉาง อ.นาทวี จ.สงขลา เป็นกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่มีมาตรฐานในการผลิต การบรรจุถุง มีตราผลิตภัณฑ์เป็นของกลุ่ม ใช้เครื่องจักรในการผลิตส่งขายทั่วไปทั้งในและนอกจังหวัดสงขลา

2. วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2548 แกนนำกลุ่มหมู่ที่ 2 และ 6 ศึกษาดูงานกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ หมู่ที่ 3 บ้านนาหว้า ต.ป่าชิง อ.จะนะ และกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์หมู่ที่ 4 บ้านวังบวบ ต.ฉาง อ.นาทวี จ.สงขลา ทั้งสองกลุ่ม มีพื้นฐานการจัดตั้งกลุ่มที่เกิดจากความต้องการของเกษตรกรและชุมชนเอง สมาชิกกลุ่มลงหุ้นกันเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ และรวมตัวผลิตปุ๋ยเช่นกัน กลุ่มดังกล่าวเป็นต้นแบบในการรวมตัวเพื่อจัดตั้งกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ของอำเภอจะนะและอำเภอนาทวี

3. วันที่ 7 มีนาคม 2548 แกนนำกลุ่มหมู่ที่ 1 ศึกษาดูงานกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์หมู่ที่ 4 บ้านวังบวบ ต.ฉาง อ.นาทวี จ.สงขลา

การสาธิตผลิตปุ๋ยอินทรีย์

เป็นขั้นตอนดำเนินการในการพัฒนากลุ่ม โดยผู้วิจัยนัดหมายเพื่อดำเนินการสาธิตการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ กระบวนการนี้จะขึ้นอยู่กับความพร้อมของสมาชิก คณะกรรมการกลุ่มและฤดูกาลเพาะปลูก โดยผู้วิจัยขอรับการช่วยเหลือจากสถานีพัฒนาที่ดินสงขลา ให้นางศิริวรรณ ยอดไกร เจ้าหน้าที่บริหารงานการเกษตร 7 และสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 12 ให้นายสมศักดิ์ สระแก้ว นักวิชาการเกษตร 7 บรรยายและสาธิตการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ดังนี้

1. วันที่ 18 มีนาคม 2548 นายสมศักดิ์ สระแก้ว สาธิตการผลิตปุ๋ยอินทรีย์แก่กลุ่มปุ๋ยหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 6 ณ ที่ทำการกลุ่มปุ๋ยหมู่ที่ 2 บ้านสามกอง ต.เกาะแก้ว

2. วันที่ 3 เมษายน 2548 ผู้วิจัยสาธิตการผลิตปุ๋ยอินทรีย์แก่กลุ่มปุ๋ยหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 3 ณ ที่ทำการกลุ่มปุ๋ยหมู่ที่ 1 (บ้านประธานกลุ่ม)

3. วันที่ 20 เมษายน 2549 นางศิริวรรณ ยอดไกร สาธิตการผลิตปุ๋ยอินทรีย์แก่กลุ่มปุ๋ยหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 6 ณ ที่ทำการกลุ่มปุ๋ยหมู่ที่ 3 (บ้านประธานกลุ่ม)

4. วันที่ 20 พฤษภาคม 2549 ผู้วิจัยสาธิตการผลิตปุ๋ยอินทรีย์แก่กลุ่มปุ๋ยหมู่ที่ 2 ณ บ้านสมาชิกกลุ่มหมู่ที่ 2

5. วันที่ 18 มิถุนายน 2549 นายมนิตย์ หนูเพชร สาธิตการผลิตปุ๋ยอินทรีย์แก่กลุ่มปุ๋ยหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 6 ณ ที่ทำการกลุ่มปุ๋ยหมู่ที่ 6 (คอกไก่ประธานกลุ่ม)

6. วันที่ 20 กันยายน 2549 นางศิริวรรณ ยอดไกร สาธิตการผลิตปุ๋ยอินทรีย์แก่กลุ่มปุ๋ย หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 ณ โรงผลิตปุ๋ยอินทรีย์ - ชีวภาพหมู่ที่ 2 ต.เกาะเต่า อ.เมือง จ.สงขลา

แปลงสาธิตและทดสอบใช้ปุ๋ยอินทรีย์

เป็นขั้นดำเนินการในการพัฒนาต่อเนื่องจากการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในคุณภาพของปุ๋ยอินทรีย์ ให้แก่สมาชิกกลุ่มและผู้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ของกลุ่ม ผู้วิจัยและคณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ทั้ง 4 กลุ่ม ประชุมร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์กำหนดแปลงสาธิตเพื่อทดสอบการใช้ผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์ของกลุ่มต่างๆ ซึ่งกำหนดได้ดังนี้

1. แปลงสาธิตหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ใช้พื้นที่แปลงเกษตรของประธานกลุ่มหมู่ที่ 1 ต.เกาะเต่า อ.เมือง จ.สงขลา ซึ่งใช้ทดสอบกับพริกชี้หนู โดยการรองก้นหลุมและหว่านรอบทรงพุ่ม รวม 2 ครั้ง จำนวน 1 - 2 กำมือ ต่อครั้ง หรือในอัตรา 50 - 100 กิโลกรัมต่อไร่

2. แปลงสาธิตหมู่ที่ 3 ใช้พื้นที่แปลงเกษตรของหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน หมู่ที่ 3 ต.เกาะเต่า ซึ่งใช้ทดสอบกับผักสวนครัว ใช้วิธีหว่านในแปลงปลูก อัตรา 100 กิโลกรัมต่อไร่

3. แปลงสาธิตหมู่ที่ 6 ใช้พื้นที่แปลงเกษตรของประธานหมู่ที่ 6 ต.เกาะเต่า อ.เมือง จ.สงขลา ซึ่งใช้ทดสอบกับต้นยาสูบ ใช้รองก้นหลุมและ หว่านรอบทรงพุ่ม อัตรา 1 - 2 กำมือต่อครั้งและต้นสะตอ ในอัตรา 3 - 5 กิโลกรัมต่อต้น ตามจำนวนอายุ ของต้นสะตอ

จากการสังเกต พบว่าในพืชผักสวนครัว พริกชี้หนูและยาสูบ มีอัตราการเจริญเติบโตที่สม่ำเสมอทั่วทั้งแปลงไม่ปรากฏมีโรคระบาด ให้ผลผลิตที่มากกว่าแปลงที่ไม่ใส่ปุ๋ยอินทรีย์ โดยเฉพาะในแปลงปลูกพริกชี้หนู เป็นแปลงเก่าที่เคยเกิดโรคโคนเน่าของต้นพริกมาก่อน แต่จากการทดสอบใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ไม่ปรากฏต้นพริกมีโรคโคนเน่าแต่อย่างใด ส่วนแปลงพืชผักสวนครัวของประธานกลุ่มหมู่ที่ 3 มีสภาพที่เป็นดินทราย ปุ๋ยอินทรีย์ทำให้มีผลต่อการรดน้ำ ซึ่งมีอัตราการรดน้ำลดลง และจากการทดสอบพบว่าปุ๋ยอินทรีย์ที่ใช้มีผลในระยะยาวทำให้สภาพของดินเปลี่ยนไปจากสภาพดินทราย เป็นดินทรายร่วน มีกิจกรรมของสิ่งมีชีวิตในดินเกิดมากขึ้น

3. แนวทางการสร้างเครือข่ายเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์

เป็นขั้นดำเนินการที่มีการวิจัยต่อเนื่อง จากการที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจัดกระบวนการพัฒนาตามแนวทางการพัฒนาต่อเนื่อง 4 ขั้นตอน คือ ขั้นการก่อตัว ขั้นร่นววย ขั้นสร้างบรรทัดฐาน และขั้นการดำเนินการ ในระยะ 2 ปี ผู้วิจัยติดตามประเมิน ศึกษาพฤติกรรมและพัฒนาการของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง โดยการสังเกต การเข้าพื้นที่พบปะและสนทนาร่วมกันระหว่าง

ผู้วิจัยและแกนนำของกลุ่ม กลุ่มจะใช้ระยะเวลาช่วงหนึ่งเพื่อให้กลุ่มเกิดการพัฒนามากขึ้น จนกลุ่มมีความเข้มแข็งและประสิทธิภาพในดำเนินงานเพิ่มมากขึ้น ซึ่งใช้การวัดผลจากการที่กลุ่มยังคงอยู่และสามารถผลิต ปุ๋ยอินทรีย์ได้อย่างสม่ำเสมอ ตอบสนองความต้องการของสมาชิกและลูกค้าได้อย่างพอเพียง มีระบบการบริหารในรูปแบบของคณะกรรมการ แต่ยังคงเป็นกลุ่มธรรมชาติ ที่สมาชิกมีความผูกพันกันเสมือนเครือญาติ กลุ่มมีการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป จนถึงระดับหนึ่งที่กลุ่มไม่สามารถขยายกิจการของกลุ่มได้อีก กลุ่มไม่มีเงินทุนเพียงพอ ผู้วิจัยและคณะกรรมการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา สรุปได้แนวทางในการขยายกิจการของกลุ่ม คือกลุ่มจะต้องขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภายนอก แต่กลุ่มจะต้องรวมตัวกันเป็นกลุ่มใหญ่เพื่อให้สอดคล้องกับระเบียบวิธีการจัดสรรงบประมาณ ผู้วิจัยจึงเขียนโครงการและเสนอของบประมาณผ่านสถานีพัฒนาที่ดินสงขลา โดยขอ งบประมาณบูรณาการจังหวัดสงขลา ในปี 2549 ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา นายสมพร ใช้บางยาง อนุมัติโครงการดังกล่าว กลุ่มย่อยดังกล่าวจึงรวมตัวเป็นกลุ่มใหญ่ และจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ผู้ผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์เกาะเต่า จำกัด ตั้งแต่วันที่ 29 สิงหาคม 2549 ตามกระบวนการสหกรณ์ เนื่องจากเป็นความประสงค์ของท่านผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาที่ต้องการให้ระบบสหกรณ์เกิดเพิ่มมากขึ้น โดยความช่วยเหลือและสนับสนุนของสำนักงานสหกรณ์จังหวัดสงขลา และสำนักงานตรวจสอบบัญชีจังหวัดสงขลา สถานที่ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 2 ต.เกาะเต่า อ.เมือง จ.สงขลา นายฉัตรชัย เพชรฤทธิ์ ได้รับการคัดเลือกเป็นประธาน เลือกตั้งคณะกรรมการ จำนวน 14 คน มีสมาชิกแรกก่อตั้ง จำนวน 175 คน สำหรับกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์เดิมคือ กลุ่มหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 6 ยังคงสภาพความเป็นกลุ่มไว้ดังเดิม เนื่องสมาชิกและคณะกรรมการกลุ่มพิจารณาแล้วเห็นว่าควรคงสภาพกลุ่มเดิมไว้เพื่อให้สมาชิกได้มาพบปะพูดคุยกัน และผลิตปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้งานภายในกลุ่ม เพื่อป้องกันมิให้กลุ่มสลายตัวและสามารถสร้างเครือข่ายให้กว้างขวางมากขึ้นกว่าเดิม ผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย และคณะกรรมการกลุ่ม ร่วมประชุมเพื่อกำหนดแนวทางในการสร้างเครือข่ายเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ โดยผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัยและคณะกรรมการ จัดกระบวนการระดมความคิดเห็นอย่างส่วนร่วม (AIC) ในวันที่ 20 พฤษภาคม 2550 ณ ที่ทำการสหกรณ์ผู้ผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์เกาะเต่า จำกัด หมู่ที่ 2 ต.เกาะเต่า อ.เมือง จ.สงขลา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางการสร้างเครือข่ายผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์
2. การนัดหมาย ผู้วิจัยนัดหมายคณะกรรมการสหกรณ์ผู้ผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์เกาะเต่า จำกัด คณะกรรมการกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 และ หมู่ที่ 6 นายจร มณี นายจำเรียง ไชยสวนแก้ว นายสิน สุวรรณโณ นายสมศักดิ์ ธรรมโชโต นายบ่าว พิมลไทย (คณะกรรมการสหกรณ์ปุ๋ยอินทรีย์นาทวี จำกัด) นายเกษมลิมาพันธ์ ผู้สื่อข่าวสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดสงขลา (ห้าแยกเกาะยอ) นายพงษ์ศักดิ์ ไชยรัตน์

สมาชิก อบต. หมู่ที่ 3 ต.เกาะเต่า นักวิชาการเกษตร สถานีพัฒนาที่ดินสงขลา และสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในตำบลเกาะเต่า เพื่อร่วมประชุมหาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ของตำบลเกาะเต่า

3. กระบวนการระดมความคิดแบบมีส่วนร่วม (AIC) ผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัยและคณะกรรมการจัดกระบวนการระดมความคิดอย่างมีส่วนร่วม ในวันที่ 20 พฤษภาคม 2550 ณ ที่ทำการสหกรณ์ผู้ผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์เกาะเต่า จำกัด มีประธานสหกรณ์ผู้ผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์เกาะเต่า จำกัด กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมกระบวนการ ผู้วิจัยกล่าวสรุปชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการระดมความคิดแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยเปิดเวทีให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การนำเสนอปัญหาการจัดการกลุ่ม การผลิตปุ๋ยอินทรีย์และแนวทางในการสร้างเครือข่ายอย่างหลากหลาย มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์ข้อมูลข่าวสารของแต่ละคน โดยมีนางสาว หยาอะ อุสม่า เป็นผู้จัดบันทึกการประชุม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเสนอแนวทางในการสร้างเครือข่ายเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ของตำบลเกาะเต่า พอจะสรุปเป็นแนวทางได้ดังนี้

1) ด้านการบริหารจัดการ

1.1 โครงสร้างของเครือข่าย ใช้ความสัมพันธ์ของคณะกรรมการและสมาชิกเป็นหลัก เป็นเครือข่ายแนวล้อมระหว่างบุคคล มี 2 ส่วน คือ เครือข่ายชั้นแรกกับเครือข่ายชั้นสอง และค่อยๆพยายามสร้างเครือข่ายแนวล้อมที่ขยายออกไปสู่ชุมชนและหมู่บ้านอื่นๆ

1.2 การจัดตั้งเครือข่ายใช้รูปแบบกระจายเชิงซ้อน มีการกระจายอำนาจให้คณะกรรมการและสมาชิกเครือข่าย สามารถติดต่อประสานงานร่วมมือซึ่งกันและกัน โดยมีคณะกรรมการสหกรณ์ผู้ผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์เกาะเต่า จำกัด เป็นกลุ่มแกนนำ ให้ประธานกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์เดิม และหมอดินอาสาประจำตำบลของอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เป็นผู้ประสานงาน

1.3 สมาชิกของเครือข่ายมาจากกลุ่มสมาชิกของสหกรณ์ฯ และสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ และหมอดินอาสาประจำตำบลของอำเภอเมือง ดำเนินการจัดหาสมาชิกเพิ่มเติม

1.4 ผู้นำเครือข่าย ที่ประชุมพิจารณาให้ นายฉัตรชัย เพชรฤทธิ์ ประธานสหกรณ์ฯ และ นายพงษ์ศักดิ์ ไชยรัตน์ สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เป็นแกนนำหลักของเครือข่าย

1.5 การบริหารจัดการเครือข่าย เน้นการบริหารจัดการเครือข่ายกิจกรรมประเภทเดียวกัน ดำเนินธุรกิจของเครือข่ายเกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์ และวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อที่จะลดต้นทุนและกระตุ้นให้สมาชิกหรือเกษตรกรหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ของสหกรณ์หรือกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์เพิ่มขึ้น

1.6 การติดต่อสื่อสารกับเครือข่าย ใช้กระบวนการติดต่อสื่อสารหลายทาง เช่น ผ่านทางการประชุมกลุ่มสหกรณ์ฯ การติดต่อโดยตรง ทางโทรศัพท์ การกำหนดการฝึกอบรมเพิ่มเติม

1.7 แผนและโครงการของเครือข่าย ที่ประชุมพิจารณาตกลงจัดทำแผนปฏิบัติงานไว้ดังนี้

1.7.1 การคัดเลือกคณะกรรมการของเครือข่าย

1.7.2 การกระชับความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น โดยใช้การติดต่อสื่อสารกับเครือข่ายหลายรูปแบบ และการประชุมร่วมกันของคณะกรรมการเครือข่าย

ก. การดำเนินธุรกิจร่วมกันของเครือข่าย การจัดตั้งร้านสะดวกซื้อเกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์และวัตถุดิบภายในชุมชน ตำบลละ 1 แห่ง

ข. การขยายเครือข่าย จากตำบลเกาะเต่าสู่ชุมชนภายนอกในอำเภอเมือง จ.สงขลา

1.8 การพัฒนาเครือข่าย ที่ประชุมพิจารณาเร่งพัฒนาเครือข่ายโดยการเพิ่มความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่าย และพัฒนาความรู้และทักษะด้านการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ให้แก่สมาชิกในเครือข่ายโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มเติมจากผู้ที่ม่ีประสบการณ์และหน่วยงานของรัฐ

2) ด้านการผลิต

2.1 การทำกิจกรรมและขยายเครือข่าย ที่ประชุมพิจารณายืนยันการผลิตปุ๋ยอินทรีย์เป็นหลัก แต่ให้พัฒนารูปแบบการผลิตและบรรจุให้ทันสมัย เช่น การอัดเม็ดเพื่อสะดวกต่อการใช้และความต้องการของผู้ซื้อ การพัฒนากระบอบบรรจุให้กะทัดรัดสวยงาม และสะดวกต่อการขนส่งและให้ขยายเครือข่ายเพิ่มเติม ไปยังตำบลอื่นๆในอำเภอเมือง

2.2 คุณภาพของผลผลิต ควรปรับปรุงคุณภาพให้คงที่สม่ำเสมอ การผสมปุ๋ยควรผสมให้อย่างทั่วถึงกัน และมีการตรวจสอบคุณภาพของปุ๋ยอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และควรจัดทำแปลงทดสอบเพื่อทดสอบคุณภาพของผลผลิต ในบริเวณใกล้เคียงกับ โรงผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มและสหกรณ์

2.3 การบรรจุผลิตภัณฑ์ ควรควบคุมน้ำหนักให้ได้มาตรฐาน และพัฒนากระบอบบรรจุให้มีเอกลักษณ์ของสหกรณ์ฯ มีการระบุคุณสมบัติของปุ๋ยอินทรีย์ไว้ข้างกระบอบ

3) ด้านเงินทุน การระดมทุนของเครือข่าย ปัจจุบันสหกรณ์ฯปุ๋ยอินทรีย์มีทุนเพียงพอต่อการดำเนินกิจกรรมของสหกรณ์ฯอยู่แล้ว กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ทั้ง 4 กลุ่ม ก็มีความพึงพอใจในสภาพการณ์ปัจจุบันของกลุ่ม ที่ประชุมจึงไม่มีข้อเสนอเกี่ยวกับการระดมทุนของกลุ่ม เพียงแต่สมาชิกค่อนข้างจะห่วงในเรื่องของค่าใช้จ่ายที่นำมาจ้างแรงงานที่ใช้ในการผลิตและเฝ้าโรงงานซึ่งทำให้เสียงบประมาณบางส่วน

4) ด้านการตลาด

4.1 การพัฒนาการตลาดของเครือข่าย ที่ประชุมพิจารณากำหนดแนวทางโดยการ จัดตั้งร้านสะดวกซื้อเกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์และวัตถุดิบภายในชุมชน ตำบลละ 1 แห่ง โดยพิจารณาให้ หมอдинอาสาประจำตำบลเป็นผู้ประสานงานและจัดตั้ง

4.2 แผนงานลดต้นทุนของกลุ่มและเครือข่าย ที่ประชุมพิจารณาดำเนิน ภารกิจร่วมกันในการจัดซื้อวัตถุดิบ เช่น มูลสัตว์ต่างๆ กากน้ำตาล รำข้าว และปรับเปลี่ยนสูตรใน การผสมปุ๋ยอินทรีย์บางชนิด เช่น ดินเหนียวละเอียดเป็นดินตะกอนหน้าดิน หรือดินเลนนาุ้ง โดย ให้ประธานสหกรณ์ฯเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาติดตามรายละเอียดต่อไป

5) ด้านการพัฒนาความรู้และทักษะต่างๆ มีแนวคิดจะสนับสนุนและส่งเสริมให้ คณะกรรมการและสมาชิกพัฒนาความรู้และทักษะเพิ่มเติม เช่น การพบปะแลกเปลี่ยนรู้ร่วมกันใน เครือข่าย พัฒนาความรู้และทักษะด้านการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ให้แก่สมาชิกในเครือข่ายโดยการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มเติมจากผู้ที่มิประสบความสำเร็จและหน่วยงานของรัฐ

แนวทางการสร้างเครือข่ายเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ตำบลเกาะแก้ว อ.เมือง จ.สงขลา เป็น ผลสรุปจากกระบวนการระดมความคิดอย่างมีส่วนร่วม (AIC) ที่เป็นประสบการณ์ในการทำงานของ ผู้ร่วมกิจกรรม จึงกำหนดเป็นแนวทางในการสร้างเครือข่ายเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อที่จะพัฒนากลุ่ม ผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์และสหกรณ์ผู้ผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์เกาะแก้ว จำกัด ให้มีความเข้มแข็งและดำเนิน กิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องตลอดไป

แผนภูมิที่ 2 การพัฒนากลุ่มและแนวทางการสร้างเครือข่ายเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์: ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

